

# K R O N I E K o o k m a a r o v e r b o o r d s p r i n g t o m d e

acteur, op het onrustige, obstinate ritme van de tamtam die hij bespeelt : hij vertraagt, versnelt, bezweert. Een burgerlijk uitzienende, gekostumeerde man met een vierkante bril waardoor hij kijkt, voorbijkijkt, onderzoekt. Michaux' alternatief voor de structurerende activiteit van het bewustzijn is immers de bezwering, de magie, de geestelijke concentratie. Na een lange stilte, tamtams in onze hoofden, zegt de acteur, Van Dijk, dat prachtige verhaal : "Vroeger was ik erg nerveus. Nu bewandel ik een nieuwe weg : ik leg een appel op tafel. Daarna ga ik in die appel zitten. Wat een rust ! Het lijkt eenvoudig, maar ik heb 20 jaar geprobeerd. Toen ik in de appel aankwam, was hij door en door koud." Zo iets, ik parafraseer. Om tot rust te komen waren er eerst experimenten, zoals één worden met de Schelde, maar elk werd trekpunt, elke poging tot uitleg, betekent lijden. Van Dijk kondigt aan enkele dingen aan elkaar te zullen vastknopen : een bouwstuk van 70 minuten.

De gemaakte aankondiging doet je onvermijdelijk een samenhangend verhaal verwachten dat je stapsgewijs, over een periode van 20 jaar, van het ene punt naar het andere zal leiden : van de nerveuze onrust naar de rust in de appel, van een chaotische veelheid van impulsen naar een gestructureerde synthese die weliswaar enkel bestaat bij gratie van de taal. Echter : taal is slechts een verzameling van terzijdes, eigen instructies en commentaren. "Een theaterstuk bestaat alleen uit terzijdes", zegt Van Dijk. Inderdaad : via omwegen poogt hij de essentie, voor zover die bestaat, te omsingelen. "Het reële wordt altijd overtroffen door het essentiële", zegt Michaux. Zowel voor de acteur als voor zijn publiek is het zoeken een duizelingwekkende *tourbillon*, en geen rechtlijnige weg zoals aanvankelijk werd aangekondigd.

Gevangen zijn is de essentie van een gevangenis. Ook zonder slot en tralies kan je opgesloten zijn, in je lichaam bijvoorbeeld. Lichamen vallen dan uiteen in de verhalen die Van Dijk vertelt : ze vergroten, verkleinen, verbrijzelen, worden verbrijzeld, doorgezaagd. Tot de verstrooiing tot stand wordt gebracht, de cirkel verkleint en een spiraal wordt die priemt in de hoogte, of in de diepte onder de huid. De concentratie die daaraan ten grondslag ligt, wordt zelfs gehanteerd bij banaliteiten zoals tandpijn : zaak is eerst de juiste plek van de pijn te vinden, die dan te omsingelen, terug te dringen op een klein gebied en niet los te laten voordat de pijn ver-

dreven is. Toch mag de mens, die in essentie een punt is, niet in de circulaire draaikolk komen van weer andere, omsingelende punten. Tussen twee periodes van lijden, vertelt een ik, hangt mijn ziel als aan een touwtje tussen hemel en aarde; een zeldzaam moment van geluk, het resultaat van een mystieke, verticale beweging uit het lichaam.

Die tegenstellingen tussen horizontaal en verticaal, tussen binnen en buiten, het gevecht met de eigen begrensdheid, wordt op zeer subtiele en uiterst effectieve wijze gesymboliseerd door de bloedrode goudvis in het aquarium, dat achteraan op de witbetegelde vloer staat. De onmogelijkheid om een horizontale rechtlijnige weg af te leggen, de obstinaatheid waarmee de vis tegen het glas botst, zich spiegelt, samenvalt met zichzelf en weer een uitweg zoekt, verticaal nu, om adem te happen, uit die vierglazige begrensdheid te treden die hem dwingt tot zelfconfrontatie. De aanwezigheid van de vis in het aquarium is veel méér dan een illustratie van het zinnetje "Mijn ziel vliegt niet, ze zweemt". Inhoudelijk is het een metafoor voor de innerlijke wegen en botsingen die Michaux bezighouden; vormelijk is het minimale karakter van die vismetafoor exemplarisch voor de manier waarop acteur Dirk Van Dijk aanwezig is. Bewegingloos staat hij voor de toeschouwers en vertelt. Variaties in gelaatsuitdrukkingen en stemintonatie zijn het harmonische resultaat van wat het vertelde in de acteur teweeg brengt, zijn begrip van de materie. Een armbeweging is haast een beweging te veel. Het tevoorschijn halen van een notitieboekje is een overbodig, doch geen storend element. Van Dijk is op zijn mooist wanneer hij gewoon voor ons durft te staan; zoals de boom die Michaux zou willen zijn : "het bewegingloze dat toch leeft en tot voltooiing komt". *De Mensenslinger* getuigt van een zeldzaam evenwicht tussen bewegingloosheid en beweging : de stille kracht van het niet-bewegen.

Sigrid Bousset

De Mensenslinger (naar H. Michaux). Bewerking en regie : Bruno Mistiaen. Spel : Dirk Van Dijk. Assistentie : Annemie Vanackere. Productie : Stuc, De Vereniging van Enthousiasten voor het Reële en het Universele, Arts & Images, VVC de Brakke Grond. Gezien in het Stuc te Leuven op 10 en 13 oktober.

## Koninklijke Vlaamse Schouwburg

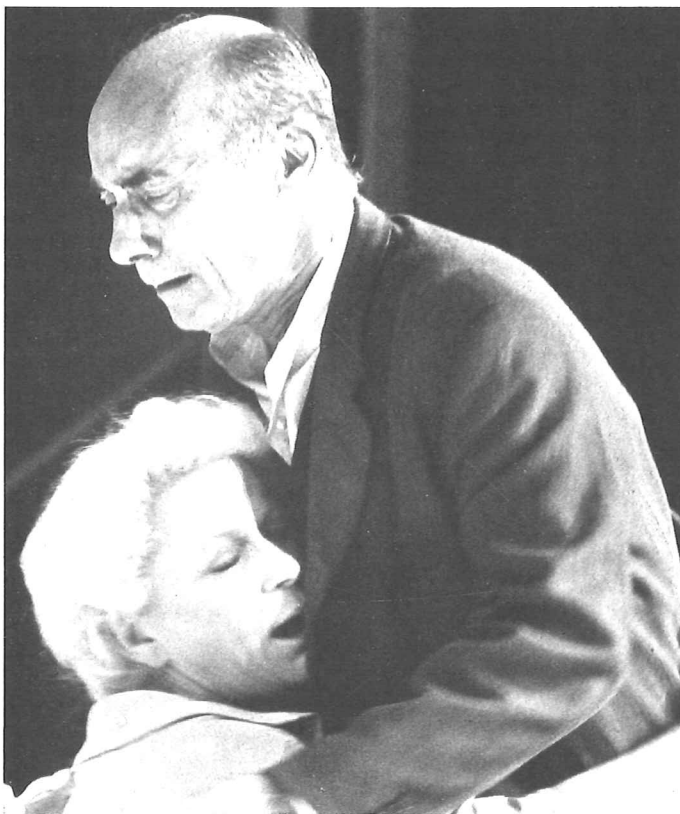
Brussel

## Lange dagreis in de nacht

Franz Marijnen is een ontdekkingsreiziger, en niet alleen omdat hij ooit Jules Verne achterna ging en de toeschouwers peripatetisch onderhield. Van Polen tot de Verenigde Staten, Nederland, België, Duitsland en Italië exploreerde hij acteurs in ruimtes. Soms had hij oog voor de leegte (weliswaar een barokke leegte), soms voor de planeten en sterren. Op zijn tocht kwam hij ook randgevallen tegen. *Lange dagreis in de nacht* van Eugene O'Neill is er zo één, een stuk dat solt met bestaande natuurwetten, een zwart gat, nageboorte van een geïmplodeerde supernova, waarvan de lichtflits ons alsnog bereikt heeft. Voor het eerst opgevoerd in 1955, twee jaar na O'Neills dood, maar geschreven in 1939-41 en gesitueerd in 1912. *'Look in my face. My name is Might-*

*Have-Been; I am also called No More, Too Late, Farewell.'* Vader James Tyrone, moeder Mary, zonen Jamie en Edmund : allen worden ze verteerd door bittere spijt om wat verloren is. De evenaring, zelfs overtreffing van Edwin Booth; de onschuld van de kloosterlinge of de roem van de concertpianiste; de verlossing van de verslaving (drug en drank); de extatische versmelting met de natuur. Wat normaal achter de optische horizon verdwijnt, wordt hier aan de oppervlakte gebracht in een felle gloed. Daarna verhuult de dichte mist van New London, het melkwegstelsel, alles opnieuw, tot de volgende voorstelling.

In de K.V.S. kon je het aan den lijve ondervinden. Het overheersend zwart-wit decor van Santiago del Corral oogde misschien als een realistische huiskamer, de vochtplekken op muren en plafond herinnerend aan het 'krot' dat Mary meent te bewonen. Maar buiten de Grieks aandoende zuil en de bronzen ruit op de bibliotheekkast, die resp. O'Neills tragische inspiratie en het Amerikaanse pioniersverleden symboliseerden, markeerde het de diepere krachtlijnen van O'Neills stuk.



*Lange dagreis in de nacht (KVS) Foto Leo Van Velzen*